

Recenzie

H. F. Schaefer III, Science and Christianity: Conflict or Coherence? Athens, Georgia, The Apolos Trust 2003

Kniha, ako je z názvu zrejmé, pojednáva o závažnej téme – o vzťahu vedy a viery. Je napísaná veľmi pútavým jazykom. Začína kapitolou *Vedci a ich Boh*, v ktorej autor hovorí o vzťahu najvýznamnejších vedcov k Bohu. Z historických prameňov čerpá poznatky o ich posledných dňoch života. V tejto úvodnej kapitole si kladie najdôležitejšiu, tzv. „*prečo otázku*“. Najdôležitejšiu preto, lebo sa premieta do celej knihy. Pýta sa, prečo sa systematické vedecké poznanie prvýkrát objavilo v kresťanskom prostredí. Na túto, pre neho fundamentálnu otázku, dáva päť odpovedí.

V ďalšej časti, ktorá má trochu nezvyklý názov *Nedebata so Stevom Weinbergom*, hovorí o podujatí, ktoré sa uskutočnilo na Univerzite v Texase, kde diskutovali o otázke existencie Boha. Schaefer vystupoval ako presvedčený kresťan, Weinberg je známy ako fundamentálny ateista. Uskutočnil sa seriózny dialóg, na konci ktorého sa Weinberg vyjadril, že závidí Schaeferovi jeho vieru v posmrtný život.

Kapitola o big bangu, o S. Hawkingovi a o Bohu patrí medzi veľmi zaujímavé. Polemizuje sa v nej o mnohých otázkach od big bangu, cez antropický princíp až po obmedzenosť poznania, ktoré má v sebe vedecké bádanie.

V ďalších častiach pojednáva autor o evolúcii, kvantovej mechanike a postmodernizme. Z dnešného pohľadu ide o veľmi aktuálnu problematiku.

Posledné tri kapitoly sú osobnou výpoveďou autora. Hovorí, ako sa stal kresťanom, aké otázky si kladie on ako vedec a kresťan.

Záverom poznamenávam, že H. F. Schaefer patrí medzi popredných odborníkov v oblasti kvantovej molekuleovej fyziky. Niekoľkokrát navštívil aj Bratislavu. Prednášal v Univerzitnom pastoračnom centre v Bratislave. Je nositeľom mnohých čestných doktorátov významných univerzít, držiteľom zlatej medaily Fakulty matematiky, fyziky a informatiky UK a tiež zlatej medaily Univerzity Komenského v Bratislave.

Predpokladám, že kniha bude pre čitateľa veľmi príjemným intelektuálnym zážitkom.

Ivan Hubáč

J. L. McKenzie, SJ: Moc v Cirkvi.
Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2003

John L. McKenzie, S. J. je výraznou osobnosťou svetovej bibliistiky. Veľkú popularitu si získal najmä svojím mimoriadne obsiahlym a na vysokej odbornej úrovni napísaným biblickým slovníkom Dictionary of the Bible (1965), ktorý sa považuje všeobecne za jednu z najkvalitnejších moderných prác tohto druhu a ktorý vyšiel už v mnohých vydaniach. Otec McKenzie si získal meno odborníka bibliistiky mnohými štúdiami, ako aj vynikajúcimi interpretáciami Starého a Nového zákona: Myths and Realities – Mýty a skutočnosť (1963), The Two-Edged Sword – Dvoječný meč (1956), The Power and the Wisdom – Sila a múdrosť (1965). Zvláštnu pozornosť si získala aj jeho vynikajúca kniha o Cirkvi The Roman Catholic Church (1969), ktorá vyšla i v poľskom preklade pod názvom Kósciol Rzymsko-katolicki (1972). John L. McKenzie pôsobil na viacerých univerzitách v USA. Knihu Authority in the Church (Moc v Cirkvi), napísal ako profesor na De Paul University v Chicagu r. 1966. V poľskom preklade (Władza w Kosciele) vyšla r. 1972.

Knihu Moc v Cirkvi sme spolu s nebohým J. Štohlom preložili do slovenčiny v časoch totality v r. 1975. Rozšírila sa podobne ako iné samizdatové diela medzi katolícku inteligenciu vrátane kňazov a bohoslovcov s veľmi pozitívnou odozvou. Medzi kresťanskými samizdatmi (R. Lesňák: Listy z podzemia. Súborná dokumentácia kresťanskej samizdatovej publicistiky na Slovensku v rokoch 1945 – 1989. Bratislava, USPO 1998) je registrovaná pod č. 770. Ako pokoncilová literatúra plnila vynikajúce poslanie a dodnes je veľmi aktuálna, najmä vzhľadom na tému, ktorou sa zaoberá a ktorej obsah sa v Cirkvi iba veľmi pomaly mení. Ako poznamenáva McKenzie, je možné, že prílišný dôraz na ponímanie moci, vytvorený v absolutizme XVI. storočia mohol zatemniť víziu prvotného stavu moci v Cirkvi, tak ako ju predstavuje Nový Zákon... A ak sa evolúcia foriem uplatňovania moci nemusela zastaviť pri apoštolských časoch, potom sa nemusí zastaviť ani pri formách zo XVI. storočia.

Som hlboko presvedčený, že kniha J. McKenzieho Moc v Cirkvi nič nestratila zo svojej pôvodnej pokoncilovej aktuálnosti a má až príliš mnoho čo povedať aj našej súčasnosti. Kniha bola predstavená v Evanjelizačnom centre Quo Vadis v Bratislave dňa 16. 2. 2004.

Niekoľko ukážok:

„Dnešný katolík si nejasne uvedomuje, že nechápe mnoho prvkov, tvoriacich podstatu moci v Cirkvi a že často nedokáže poznať podstatu jej účinkovania v tejto inštitúcii.

Moc, ktorá dnes existuje v Cirkvi, je dedičstvom dlhej tradície; Cirkvi z nej prevzala prvky, o ktorých súdi, že zodpovedajú našim časom. Nedá sa tvrdiť, že všetky tieto prvky sú dobré jednoducho preto, že pretrvali dodnes.

... je ťažko písať o veci, ak človek nechce vyvolať dojem osoby redigujúcej zostavenie obžaloby.

... môžeme vystupovať s kritikou za predpokladu, že sa bude opierať o pravdu, o múdrosť a o lásku k blížnemu.

Kritika v nej obsiahnutá je podľa zámeru autora konštruktívna, to znamená, že má pomôcť osobám, spravujúcim moc, pri vykonávaní tých služieb Cirkvi, ktoré môžu vykonávať len ony.

Druhý vatikánsky koncil otvoril mnoho sporných otázok, dovtedy zatvorených po dlhé roky, ba pokolenia.... Jednou z oblastí, ktoré Koncil otvoril, je chápanie moci v Cirkvi.

Treba rozlišovať ponímanie cirkevnej moci od vykonávania moci. Sťažnosti v súvislosti s vykonávaním moci sa objavujú v Cirkvi pri najmenšom od čias listov sv. Pavla Korintánom. Pri všetkej úcte k tým, z ktorých už nik nežije, môžeme povedať, že tieto sťažnosti boli často oprávnené. Časť z nich sa zakladala na tom, čo by viedlo k sťažnostiam v každej spoločnosti. Moc v Cirkvi, ak sa dá tak povedať, nemá väčšie právo na nespravodlivosť a nerozvážnosť než akákoľvek iná moc, ale keď takéto chyby prejavuje, v žiadnom prípade nie preto, že je mocou cirkevnou. A naopak, keď koná spravodlivo a rozvážne, tiež to nie je preto, že je cirkevnou mocou. Takéto minimum sa očakáva od každej moci.

Poslušnosť sa preukazuje prirodzene a spontánne človeku múdre mu a dobrému, ktorého autorita sa zakladá na schopnosti vidieť do budúcnosti, účinnejšie plánovať, stavať si šľachetnejší ideál než ten, ktorý si stavia jeho podriadený. V podstate jedine vďaka prednostiam si zaslúži, aby sa mu preukazovala poslušnosť. Inými slovami, poslušnosť je celkom rozumným a rozvážnym stanoviskom, za predpokladu, že človek, ktorý má moc, rozhoduje uvážene v prospech celku, ktorý treba odlišiť od dobra jedincov, ktorí tvoria celok.

Moc jestvuje v spoločnosti a len pre spoločnosť; stráca svoju morálnu bázu, keď sa odchyľuje z cesty vedúcej k cieľu spoločnosti, či už zo zlomyseľnosti alebo pre nedostatočnú kompetentnosť.

... ak vyjadríme cirkevnú jurisdikciu pomocou tých istých termínov, ako jurisdikciu štátnu, potom prirovnávame Cirkev ku štátu.

Na pozadí dejín a teológie väčšina týchto foriem robí dojem javov, ktoré si Cirkev volí a ktoré môže likvidovať. Jedny z nich lepšie zodpovedajú jej poslaniu, iné horšie; niektoré zodpovedajú určitým oblastiam a kultúram, ale nezodpovedajú iným. Moc v Cirkvi je nezničiteľná a nepodlieha skaze; no konkrétne formy, v ktorých sa prejavuje, nemajú podiel na onom nepodliehaní skaze. Kritériom pravého vývoja danej formy moci musí byť - nakoniec Nový zákon, pretože práve v tomto dokumente sa nachádza svedectvo prvého udelenia moci v Cirkvi. Z tohto dôvodu preskúmanie moci v Novom zákone je pre Cirkev vždy aktuálne; niet iného spôsobu, pomocou ktorého by sa dosiahla vnútorná totožnosť a trvácnosť.

Časťou našej úlohy na nasledujúcich stránkach bude ukázať, že v

Novom zákone sa moc nechápe ani ako absolútna, ani ako demokratická, ale ako výnimočná svojím charakterom.

Ježišova reč u Matúša v 23. kapitole zhrňuje väčšinu kritických úvah na adresu židovských vodcov. Ježiš hovorí učeníkom, aby robili a zachovávali to, čo zákonníci a farizeji hovoria, ale nie to, čo robia; je to také zavrnutie moci, aké sotva kedy bolo vyslovené v jedinej vete. Ukladajú iným bremená, ktoré sami nechcú niesť. Veľmi radi preukazujú svoju moc a očakávajú jej uznanie. Robia prekážky tým, ktorí chcú vojsť do kráľovstva Božieho. Sú kauzistami, ktorí unikajú svätým povinnostiam slovným štvrtením vlasov. Kladú veľký dôraz na maličerné veci, ale zanedbávajú zásadné povinnosti voči ľuďom. A čo je najhoršie – ak ešte čosi ostalo – sú pokrytcami.

Ak by okrem týchto nebolo žiadnych ďalších výrokov, boli by tak výrazne namierené proti moci, ako by sme si to len mohli želať. Ako ešte uvidíme, tieto výroky nie sú jediné a Nový zákon nedáva dôvod k chápaniu Cirkvi ako spoločenstva bez formy a štruktúry. Zato tieto výroky jasne ukazujú, že nie je možná štruktúra Cirkvi podľa vzoru absolútnej moci, ani podľa náboženstvom vedeného judaizmu. Na to, aby opísal postavenie predstavených svojho spoločenstva, Ježiš nemusel použiť také slová ako „dieťa“, „sluha“ alebo „poddaný“. Slovná zásoba gréckeho i aramejského jazyka je dostatočná, aby dovolila priliehavšie vyhlásenie. Keby bol chcel povedať Ježiš, že tí, čo majú moc, majú ju spravovať spravodlivo a dobre, mal k dispozícii veľa spôsobov, ktorými to mohol vyjadriť. Ale práve také slová, ako „spravovať“ nepoužil. Tieto výroky dávajú najavo novú koncepciu spoločnosti a moci, ktorá musí byť založená nie na modeli svetskej moci, ale na poslaní samého Ježiša.

Ježiš chcel ukázať, že idea svetskej moci bola pre Jeho skupinu nebezpečenstvom nie menším než iné a jazyk, aký použil k zavrnutiu tejto idey, je preto taký ostrý, lebo bolo potrebné použiť ostré slová. Ako ešte uvidíme, splnomocnenie apoštolov a apoštolský úrad nezmenšujú silu týchto výrokov. Tieto texty sú základné pre akúkoľvek schému konštitúcie Cirkvi. Možno si predstaviť dvojaké nebezpečenstvo, ohrozujúce jednotu a nedeliteľnosť Cirkvi; anarchiu a zosvetštenie moci. O prvom z nich hovoril Ježiš veľmi málo; zato o nebezpečenstve sekularizácie moci hovoril často a dôrazne. Ak Cirkev zostane sústredená okolo svojho pravého stredu, ktorým je kresťanská láska vliata skrze Ducha, ktorý v nej prebýva, nikdy nemôže podľahnúť anarchii. Ale ak sa pretvorí na absolutistickú štruktúru, kresťanská láska sa zabrzdí a absolutistická štruktúra sama sa môže stať príčinou anarchie.

Možno povedať, že ak je táto interpretácia správna, potom Ježiš nezanechal žiadne inštrukcie, podľa ktorých má byť Cirkev spravovaná. Myslím, že je to správny záver; zanechal len pokyny, ako Cirkev nemôže byť spravovaná, to znamená podľa modelu svetskej moci. Pokiaľ tento korumpujúci vplyv nemá prístup do Cirkvi, Ježiš sa nezaujímal o

spôsob spravovania moci predstavenými Cirkvi. Ako uvidíme, Cirkev apoštolských časov použila značnú dávku improvizovania pri spravovaní sa. Na základe toho, čo nachádzame v evanjeliách, je ťažké si predstaviť, ako mohla Cirkev apoštolov postupovať inakšie.

Záver, ktorý z toho vyplýva, ak je vyššie uvedená interpretácia správna, nie je ten, že Ježiš nenechal žiadne pokyny ako treba spravovať Cirkev, ale ten, že ponechal na Cirkev, aby si našla nové formy a štruktúry pre úplne novú ideu ľudského bratstva – pre spoločenstvo lásky. Pre organizáciu schopnú neobmedzenej expanzie v čase a priestore je podstatnejšie vlastniť jednotu ducha, plynúcu z oduševnenia vliateho osobným Duchom, než pevné formy, ktoré nie sú schopné prispôbiť sa kultúrnym zmenám v priebehu histórie. Cirkev by nemohla splniť toto poverenie, keby ju Ježiš nebol vybavil spôsobmi nachádzania nových foriem. A vybavil ju v podobe ideálu služby v láske, ideálu novej, revolučnej formy moci, ktorú kresťania videli v osobnom živote Ježiša a v Jeho poslaní... *Práve lásku, a nie disciplínu zanechal Ježiš svojej Cirkvi ako puto jednoty.*

Učiteľský úrad Cirkvi je témou, ktorej treba venovať samostatnú úvahu. V dnešných časoch sa rozrástol do značne väčších rozmerov oproti tým, ktoré nachádzame v Novom zákone. Rozvoj autoritatívneho učenia je nesmierne zložitý a ak vynecháme históriu rozvoja, riskujeme určité nepochopenie. Hoci historické štúdium tohto druhu by nás zaviedlo ďaleko za hranice tejto práce, zdá sa, že je nemožné vynechať učiteľský úrad pri zvažovaní cirkevnej moci.

Náš prehľad Nového zákona ukázal odlišnú koncepciu učiteľského úradu od tej, na akú sme navyknutí. Učiteľský úrad v Novom zákone plní pomocnú úlohu v porovnaní s úradom hlásania evanjelia a v podstate sa zdá, že učenie znamená špecializované vysvetľovanie evanjelia v kategóriách Starého zákona. Keď sa pozrieme na učiteľský úrad v súčasnej Cirkvi, ihneď je zřejmé, že je rozvinutým pokračovaním hlásania evanjelia, s tým, že v priebehu svojho rozvoja funkcia učenia sa rozrástla ďaleko za hranice toho, čo vidíme v Novom zákone. Sám fakt, že slovo magisterium je technickým termínom na označenie tohto úradu, svedčí o tom, ako sa zmenilo chápanie úradu; latinské slovo magisterium označuje totiž úrad alebo funkciu direktora školy. Opakujem: nediskutujeme tu o nutnosti rozvoja, ale treba si uvedomiť fakt, že sa takýto rozvoj odohral. Súčasné chápanie a spravovanie učiteľského úradu nie je totožné s novozákonným chápaním a spravovaním úradu hlásania evanjelia.

Treba jasne rozlišovať medzi vierou a doktrínou. Viera je odpoveďou na zjavenie, doktrína, výtvor teológie, je spôsobom chápania a aplikáciou viery. Cirkev musí mať jedno i druhé. Doktrína je tým istejšia, čím užšie sa drží prameňov viery; zavádzanie iných prvkov nie je nikdy bez určitého rizika. Ale riskovať treba, lebo doktrína, ktorá neinterpretuje vieru vo svetle poznania, nie je doktrínou, nevysvetľuje, ani neinterpretuje. Doktrína je dnes ničím doplnujúcim vo vzťahu k viere,

rovnako ako v časoch Nového zákona. Cirkev používa službu teológie i doktríny; ba čo viac, práve oni sú spôsobom, pomocou ktorého sa Cirkev rozvíja, spolu so svetom a dejinami. Viera sa nikdy nestane zastaranou – doktrína sa takou stáva veľmi ľahko. Teológia slúžila Cirkvi v niektorých obdobiach dobre, v iných horšie. Keď pozeráme na minulosť, zdá sa, že v Cirkvi bolo viac zlej teológie než dobrej, hoci zlá teológia nie je nevyhnutne teológiou plnou omylov. Teológia je zlá, keď je bojazlivá, keď nechce byť tvorčou, ba až podnikavou, keď odmieta ísť vpred od ustálených pozícií, keď sa stane bezmocnou, keď odmieta ísť v ústrety skutočným problémom. Idúcim vozidlám sa nedá uniknúť tým, že sa im postavíme do cesty. Možno im uniknúť tým, že nevojdem na cestu, ale vtedy – samozrejme – nebolo by nikdy možné dostať sa na druhú stranu ulice. Táto analógia má jasný zmysel. Bez dobrej teológie sa Cirkev nemôže nepretržite vyjadrovať živo a bezprostredne ľuďom všetkých krajín a všetkých čias.

Povedali sme si, že Cirkev používa službu teológie, ale z historického hľadiska teológia bola v Cirkvi skôr podujatím privátnym, než oficiálnym. Tvorivé myslenie očakávame aj od kresťanských intelektuálov a nádejame sa, že úradníci Cirkvi včlenia konkrétne dielo týchto intelektuálov do svojho vlastného učiteľského úradu a hlásania evanjelia. Cez väčšiu časť svojej histórie Cirkev priznávala svojim intelektuálom právo na slobodu myslenia svojím vlastným spôsobom.

Niektorých ľudí rozčuľuje časté vytýkanie omylu Cirkvi, ku ktorému došlo vo vzťahu ku Galileimu. Zdá sa však, že je nevyhnutné často sa vracáť k tejto nepríjemnej záležitosti, lebo jasne dokumentuje, ako cirkevná moc prekračuje oblasť svojej kompetencie ako cirkevnej moci, keď sa púšťa do sveta vedy. Cirkevná moc – pokiaľ má do činenia s vedou – musí rešpektovať podstatu vedy, jej zásady a metódy. Veda nemôže slúžiť Cirkvi, ak sa k nej nebude pristupovať s tou úctou, aká jej patrí.

Nie je potrebné pripomenúť, že za poslanie Cirkvi nie sú zodpovední iba jej úradníci, ale celá Cirkev? V oblasti učenia je poslaním kresťanského vedca služba Cirkvi svojimi vedomosťami. V oblasti morálky poslaním každého kresťana je aplikovanie morálnej revolúcie evanjelia na jeho vlastnú životnú situáciu. Nechápeme skutočnosť učiteľského úradu, ak sa nazdávame, že iba oficiálni učitelia budú niesť zodpovednosť za úrad“.

Anton Hajduk